

17 december 1998

De Volkskrant meldt dat de politiemans, die onvindbaar was tijdens het onderzoek van de commissie-Hoekstra, zich onlangs vrijwillig bij de enquêtemissie had gemeld. De heer Bloemen was destijds luitenant van de Dienst Luchtvaart Rijkspolitie en verantwoordelijk voor het onderzoek naar de lading van het ramptoestel.

- Verhoren

pm; Marja Sol en Job Frieszo op de bank bij mij (2<sup>de</sup> week van de verhoren).

pm; Marja Sol en boekje Hoekstra.

pm; Rob Oudkerk, nieuwtje (2<sup>de</sup> week van de verhoren).

pm; Jules Paradijs (dinsdag 2<sup>de</sup> week van de verhoren).

pm; Bertholet, brief over de koningin

pm; Kok uit z'n dak in BPO over UPS vlucht.

## 12. HET VERHOOR

Woensdag 10 maart 1999

De andere verhoren van mijn collega-woordvoerders volg ik via de tv op mijn kamer.

De commissie maakt er teveel een Van Gijzel-thema van. 'Heeft hij u dwarsgezet in uw werk?' De commissie probeert mij in de verkeerde hoek te zetten. Iedereen moet aan het einde van zijn of haar verhoor een beoordeling van eigen werk geven;

'maximaal, optimaal, goed of te weinig?' Ineke Polderman, mijn secretariële medewerkster, en Robert Valkhoff, mijn inhoudelijk medewerker, leggen de laatste hand aan het 'persoonlijk chronologisch overzicht' van veertig pagina's, wat we ter voorbereiding op het verhoor hebben gemaakt.

Om 13.30 uur begint mijn verhoor. Voorzitter Theo Meijer stelt als eerste de vragen. We beginnen met de informatie die vlak na de ramp aan de Kamer werd gegeven. Ik geef aan hoe wij werden geïnformeerd, ondermeer door middel van de briefing op het departement, en hoe de houding was van de toenmalige minister van

V&W Maij-Weggen. Het eerste Algemeen Overleg zou pas plaats vinden nadat de integrale rapportage van de Raad voor de Luchtvaart binnen was. Meijer vraagt of het parlement in die tijd wel voldoende aandacht had voor de Bijlmerramp? Volgens mij wel, op het moment dat aanleiding ontstond om vragen te stellen werd dat ook gedaan, eind 1993.

Hierna neemt mevrouw Singh Varma het vragenstellen over van Meijer. Ik geef aan wat voor mij de belangrijkste punten waren tijdens het eerste overleg op 26 april 1995. Voor mij was het verwijt van minister Jorritsma van een zekere paranoia niet het belangrijkste. Wel het feit dat zij opmerkte dat de waarheid nooit gevonden zou worden. Singh Varma vraagt naar de opmerking 'alles is nagegaan en klopt exact', maar door een verwarring tussen de overleggen van juni 1995 en augustus 1996 vraagt ze hier niet over door. Wel vraagt ze of ik de vrachtdocumenten die Jorritsma in augustus 1996 naar de Kamer stuurde begreep? Ik antwoord dat stukken ontbraken en onleesbaar waren, maar dat de minister in haar begeleidende brief had geschreven dat alles was gecontroleerd en in orde was bevonden. Daarbij werd het hele pakket ook nog voor een second opinion naar de RvdL gestuurd. Later in een gesprek met de RvdL werd ons medegedeeld dat men niet geïnteresseerd was in deze vrachtdocumenten om dat ze niets te maken hadden met de oorzaak van de ramp. Maar de manier waarop de vrachtdocumenten aan de Kamer waren aangeleverd, daar konden wij niets mee. Ik geef, desgevraagd, het belang aan van de vrachtpapieren voor de gezondheidsklachten van de hulpverleners en bewoners. Volgens mij was de informatie van de minister aan de kamer niet voldoende en ook niet altijd juist. Het departement heeft er niet alles aan gedaan om de papieren boven water te krijgen.

Theo Meijer breekt even in om verder in te gaan op de weigering van het openbaar ministerie om het rechtsbijstandverdrag met Amerika te activeren, om op deze manier de vrachtbrieven op te vragen. Het strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van de aangifte van Plettenberg 'zou een grondslag kunnen zijn om met Amerika een rechtshulpuitwisseling te laten plaatsvinden en op basis daarvan de stukken in Amerika te verkrijgen', antwoord ik. De heer Weck van de RLD heeft dit



aan mij verteld nadat hij bij het OM had aangedrongen op activering van het verdrag en dat dit hun reactie was.

Met Singh Varma gaan we verder over de behandeling van het Bijlmerdossier in de kamer. Ik verwerp de suggestie dat wij reageerden naar aanleiding van de media. 'Weliswaar hebben de Nova-uitzendingen mede geholpen om het geheel in de publiciteit te krijgen en dus ook bijgedragen tot handelen in de Kamer, maar dat stond niet los van alles dat daarvoor en daarna gebeurde.' We gaan door over de gezondheidsproblemen. Ik geef aan hoe wij ons in de Kamer daarmee bezig gehouden hebben, ondermeer door schriftelijke vragen van mevrouw Singh Varma. Daarna vraagt zij naar de sfeer in de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat. 'Ik hoorde vanochtend de term Van Gijzeldossier. Ik geloof dat ik er toch alles aan gedaan heb om de voorstellen zo breed mogelijk te houden. Ik heb mij vertaan met u, met de heer Rosenmöller, mevrouw Van 't Riet. Ik heb met mevrouw Van Rooy samen een debat aangevraagd. Ik heb zelfs voorstellen gedaan aan de vaste Kamercommissie om gezamenlijk vragen te stellen.' Ik wist dat de heer Keur zich had gestoord aan 'mijn prominente rol in dit dossier' maar ik geloof niet dat dit bij andere collega's zo speelde.

'Heeft u niet vaak vragen gesteld aan het verkeerde loket?' vraagt Singh Varma, 'Er waren uiteindelijk acht ministeries bij dit dossier betrokken.' Ik antwoord dat veel departementen bij de ramp betrokken waren. Hierbij zijn aan justitiële kant echt forse tekortkomingen geweest. Dit begon allemaal bij de onduidelijkheid tussen de oude Luchtvaartrampenwet en de nieuwe Luchtvaartongevallenwet. 'Als een auto een ongeluk veroorzaakt waarbij maar een persoon om het leven komt, doet de politie al een onderzoek naar zowel de technische zaken, zoals remmen, stuurinrichting, banden, enzovoort, als naar alcohol, verdovende middelen, of er iets in de kofferbak zit, of er stressomstandigheden zijn en of iemand toerekeningsvatbaar is. Het eerste is gebeurd, bij de Raad voor de Luchtvaart, de vooronderzoeker. Het tweede hoorde bij de oude Luchtvaartrampenwet voor een deel ook bij de vooronderzoeker. De minister zat echter een beetje te winkelen tussen beide wetten. Naar mijn inschatting moest de heer Wolleswinkel per se vooronderzoeker zijn, omdat er nog geen nieuwe

voorzitter van de onafhankelijke raad was benoemd. Daar had men problemen mee. Er werd een beetje geschipperd tussen de twee wetten. Het was onduidelijk waar de justitiële aspecten thuishoorden.'

Tara Singh Varma vraagt of ik beschuldigd werd door de RvdL van ondeskundigheid en malversaties. Van malversaties is mij niets bekend. Wel bekend is het mislukte gesprek van de vaste Kamercommissie met de heer Bodewes van de RvdL. Ik leg uit dat Bodewes niet geïnteresseerd was in de vrachtpapieren en niet met ons wilde praten 'omdat alles toch meteen naar de pers zou worden doorgelekt. Haar laatste vraag gaat over mijn contact met de BVD. Ik leg uit dat ik zeker wilde weten of geheime afspraken bestonden tussen Nederland en Israël voor ik vragen naar aanleiding van het verhaal van Plettenberg in het parlement zou stellen. Of die afspraken bestonden heb ik nooit vernomen. Pas bij de commissie-Hoekstra zag ik in de bijlagen een rapportage van het onderzoek van de BVD. In deze rapportage verklaarde de Mossad uitdrukkelijk dat er geen dingen gebeuren die het daglicht niet kunnen verdragen. Naast een viertal andere gesprekken was daarmee het onderzoek afgerond. Na de BVD ben ik naar Dijkstal en Wallage gestapt. Beiden konden niets zeggen. Uiteindelijk heb ik minister Jorritsma op de hoogte gebracht zodat zij zich voor kon bereiden op de vragen die ik in het overleg van 26 april 1995 zou gaan stellen. In juni stelde de minister dat alles was nagegaan en exact klopte.

Mevrouw Augusteijn neemt het vragenstellen over en gaat door op de vrachtpapieren. Ik vertel hoe ik op zoek gegaan ben bij het bureau Vooronderzoek en daar documenten miste. 'U had dus eigenlijk geen hare bewijzen in handen?' vraagt Augusteijn. 'Geen harde bewijzen?' antwoord ik, 'Het was eigenlijk ernstiger dan ik dacht. De heer Plettenberg zei dat er fraude was gepleegd. Toen wij daar kwamen, moest hij mij laten zien hoe het precies zat. Toen bleek de Staat der Nederlanden helemaal geen papieren te hebben opgevraagd. Althans, dat moest ik daaruit afleiden.' Later is de aangifte van Plettenberg vertrouwelijk aan de vaste Kamercommissie toegezonden. Mijn conclusies uit het procesverbaal, wat ik bij de griffier heb moeten inzien, waren de volgende. Los van de reactie van Plettenberg op dit procesverbaal 'werd op een aantal punten in het justitieel onderzoek gesteld dat



een paar dingen niet verklaard konden worden. Vastgesteld was dat er dubbele vrachtbrieven waren, die men niet echt kon verklaren. Het dossier was niet compleet. Het zou teveel administratieve rompslomp – 'complicaties' werd gezegd – met zich meebrengen om het compleet te krijgen. Er was een hele redenering bij, waarbij een van de belangrijkste bases voor de conclusie van de officier van justitie was, dat uit het journaal van de rijkspolitie van die avond gebleken is, dat de heer Nix om even voor twaalf alle dossiers binnenbracht. Dus, zo zegt de officier van justitie in de conclusies van zijn strafrechtelijk onderzoek, kan de verklaring van de heer Plettenberg niet kloppen.' Maar de originelen vrachtdocumenten heb ik niet gezien bij bureau Vooronderzoek.

Tijdens het gesprek tussen rijkspolitie en de vaste Kamercommissie verklaarde de heer De Rooij dat van de 6800 kg vracht, die de ECD had onderzocht, 5000 kg nooit in het vliegtuig heeft gezeten. Toen vroeg ik mij af waar het strafrechtelijk onderzoek dan op gebaseerd was. Het betekende toch dat de papieren niet in orde waren? Mogelijkerwijs was het aan de ene kant toch fraude geweest. Aan de andere kant wisten wij zo nog minder dan we dachten.' Nadat melding werd gemaakt van fraude bij El Al in Keulen en bleek dat de heer De Rooij onderzoeker in eigen zaak was, was de opmerking over de 5000 kg te meer een reden voor een parlementair onderzoek of een onafhankelijke onderzoek. Hiermee komen we op de commissie-Hoekstra.

Na de commissie-Hoekstra wil Marijke Augusteijn verder praten over de gezondheidsklachten. Zij vraagt of ik getracht heb eerder een toezegging te krijgen voor een onderzoek naar deze klachten. Ik antwoord dat de overheid stelde dat er niets aan de hand kon zijn en de lading was volgens alle mededelingen in orde. Men wachtte op nadere informatie over de lading. Daarvan heb ik verschillende malen gezegd dat men de zaak ook van de andere kant kan benaderen: die van de klachten, niet alleen die van de lading.' 'Heeft u ooit overwogen om hierover in de Kamer een groot debat te houden, dus met alle collega's, over meerdere ministeries?' vroeg Augusteijn. 'Zo'n moment is moeilijk te duiden. In het begin is sprake van een jaar waarin onderzoek plaatsvindt. Daarna komen er geluiden op over

gezondheidskundige aspecten. Die worden genegeerd. Gaandeweg ontstaan steeds meer complicaties. Dat leidt ertoe dat de ministers van Binnenlandse Zaken, van Volksgezondheid, van Verkeer en Waterstaat en volgens mij nog een minister naar de Kamer worden gehaald. Ik denk dat wij nu spreken over april 1998. Op dat moment is weliswaar sprake van een breder speelveld, maar dan is men het eigenlijk al eens over het nut van een parlementair onderzoek.' antwoord ik.

'Ik heb mij in de afgelopen jaren, met een paar collega's van de vaste Kamercommissie voor V&W op dit dossier vaak eenzaam gevoeld,' stel ik. De gehele perstribune buigt zich synchroon voorover om deze quote op te schrijven. 'Er was geen echt draagvlak voor een groot en breed debat.' Hierna confronteert Augusteijn mij met een uitspraak van mij in het Algemeen Dagblad in oktober 1998. 'Keer op keer zijn de Tweede Kamer en het publiek uiterst moeizaam geïnformeerd over de gevolgen en de gevaren van de Bijlmerramp. Hiervoor was niet zozeer minister Jorritsma verantwoordelijk, die heeft haar best gedaan, maar de ministers van Justitie, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en het openbaar ministerie.' De strekking komt mij bekend voor. 'Ik zal het toelichten: als je verhoudingsgewijs kijkt naar wat minister Jorritsma heeft gedaan en naar wat de anderen hebben gedaan, kun je gerust zeggen dat minister Jorritsma haar best heeft gedaan. Misschien klinkt het gek, maar in dat opzicht heb ik het gevoel dat de RLD en anderen telkens geprobeerd hebben om iets boven water te krijgen. Het was niet allemaal fantastisch en het klopte ook niet altijd, maar er is wel aan getrokken. Ik geloof dat ik publiekelijk in een Kamerdebat in 1997 zelfs tegen de minister heb gezegd dat zij teveel naar zich toe trok en dat zij teveel naar de Raad voor de Luchtvaart en de RLD toeschoof.'

Over de verbreding merk ik op dat dit aan eind niet meer zo een probleem was. 'Maar in de periode van 1992 tot 1996, een periode waarin je voor Ludlum wordt versleten en waarin je nog steeds 'mannen in witte pakken' najaagt, bestond voor die verbreding niet zoveel draagvlak. U moet begrijpen dat dit de context was waarbinnen dit verhaal zich afspeelde. Met collega's in de Kamer die tegen mij zeggen 'hee, Bijlmerboy, stel je weer eens vragen?', is er niet echt sprake van een sfeer die



gezondheidskundige aspecten. Die worden genegeerd. Gaandeweg ontstaan steeds meer complicaties. Dat leidt ertoe dat de ministers van Binnenlandse Zaken, van Volksgezondheid, van Verkeer en Waterstaat en volgens mij nog een minister naar de Kamer worden gehaald. Ik denk dat wij nu spreken over april 1998. Op dat moment is weliswaar sprake van een breder speelveld, maar dan is men het eigenlijk al eens over het nut van een parlementair onderzoek.' antwoord ik.

'Ik heb mij in de afgelopen jaren, met een paar collega's van de vaste Kamercommissie voor V&W op dit dossier vaak eenzaam gevoeld,' stel ik. De gehele perstribune buigt zich synchroon voorover om deze quote op te schrijven. 'Er was geen echt draagvlak voor een groot en breed debat.' Hierna confronteert Augusteijn mij met een uitspraak van mij in het Algemeen Dagblad in oktober 1998. 'Keer op keer zijn de Tweede Kamer en het publiek uiterst moeizaam geïnformeerd over de gevolgen en de gevaren van de Bijlmerramp. Hiervoor was niet zozeer minister Jorritsma verantwoordelijk, die heeft haar best gedaan, maar de ministers van Justitie, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en het openbaar ministerie.' De strekking komt mij bekend voor. 'Ik zal het toelichten: als je verhoudingsgewijs kijkt naar wat minister Jorritsma heeft gedaan en naar wat de anderen hebben gedaan, kun je gerust zeggen dat minister Jorritsma haar best heeft gedaan. Misschien klinkt het gek, maar in dat opzicht heb ik het gevoel dat de RLD en anderen telkens geprobeerd hebben om iets boven water te krijgen. Het was niet allemaal fantastisch en het klopte ook niet altijd, maar er is wel aan getrokken. Ik geloof dat ik publiekelijk in een Kamerdebat in 1997 zelfs tegen de minister heb gezegd dat zij teveel naar zich toe trok en dat zij teveel naar de Raad voor de Luchtvaart en de RLD toeschoof.'

Over de verbreding merk ik op dat dit aan eind niet meer zo een probleem was. 'Maar in de periode van 1992 tot 1996, een periode waarin je voor Ludlum wordt versleten en waarin je nog steeds 'mannen in witte pakken' najaagt, bestond voor die verbreding niet zoveel draagvlak. U moet begrijpen dat dit de context was waarbinnen dit verhaal zich afspeelde. Met collega's in de Kamer die tegen mij zeggen 'hee, Bijlmerboy, stel je weer eens vragen?', is er niet echt sprake van een sfeer die

Ed van Thijn en Schelto Patijn zitten te wachten. Hier kom ik erachter dat Irene ook aanwezig is. Eigenlijk wilde ik niet dat zij erbij is. Dat vind ik te spannend en kan me alleen maar afleiden. Maar nu ben ik toch blij dat ze er is. Irene vertelt dat ze in de zaal achter Ed en Schelto heeft gestaan. Daar heeft ze Schelto 'een tien met een griffel' tegen Ed horen zeggen. Schelto feliciteert me en zegt onder de indruk te zijn van mijn geheugen. Ook Ed vindt dat het goed ging. Mijn laatste zin over Jorritsma is volgens hem politiek briljant. 'Zeker in overleg met Kok en Melkert gemaakt?' vraagt hij. Het antwoord is nee.

Na het verlaten van de Eerste Kamer staat de pers klaar voor een eerste reactie. Wouke van Scherrenbrug van Den Haag Vandaag stelt me een aantal vragen. Ik heb veel moeite om iets onder woorden te brengen. Mijn keel knijpt dicht. Terug in Koloniën is iedereen enthousiast. Ik kom Jan van Zijl, Gerdi Verbeet en anderen tegen. Iedereen complimenteert me met het verhoor. Met Jan Hoedeman van de Volkskrant maak ik een analyse over hoe het nu verder moet met de enquête. Tevens hoor ik geruchten van journalisten en collega's over mijn woordvoerschapschap. Mijn rol als woordvoerder voor de Bijlmerenquête zou ter discussie staan en ik zou niets meer op het onderwerp mogen doen.

's Avonds zit ik lekker rustig thuis met Irene. Ik heb een goed gevoel over het verhoor. Alleen het punt dat ik Jorritsma van tevoren op de hoogte had gebracht over mijn bevindingen bij het bureau Vooronderzoek is niet goed uit het verhoor gekomen.

Donderdag 11 maart 1999

Vandaag zijn Maj-Weggen en Kok aan de beurt. Het verhoor van Hanja mis ik gedeeltelijk vanwege het voorgesprek met Paul Witteman, voor de uitzending van Barend en Witteman morgenavond. De gemiste gedeeltes heb ik later terug gezien, onder andere toen ze begon te huilen. Hier is veel kritiek op maar ik begrijp het wel enigszins. Al die ongelukken die tegelijkertijd gebeurden; de vliegcrash in Faro, de treinramp in Hoofddorp en de Bijlmerramp. Ook in die tijd heb ik met haar gesproken en merkte ik dat het haar behoorlijk aangreep.



Bij het verhoor van Wim Kok valt mijn mond van verbazing open. Hoe is het mogelijk dat een beeld ontstaat waarbij helemaal niemand verantwoordelijk is en niemand verantwoordelijk wordt gesteld? Hij ontkent dat met hem over de Bijlmerramp is gesproken in de afgelopen jaren. Ik ben onthutst. Irene daarentegen was laaiend over de uitspraken van onze minister-president.

Tijdens het fractiebestuur schijnt deze middag mijn woordvoerderschap ter discussie te hebben gestaan. De meningen zijn verdeeld. Zowel thuis als in de Kamer komen de eerste bloemen en kaarten binnen naar aanleiding van mijn verhoor. 's Avonds heb ik een uitgebreid interview met Koos van Wees van de Geassocieerde Persdiensten, de GPD waar verschillende regionale dagbladen onder vallen.

Vrijdag 12 maart 1999

Jacques Wallage komt even langs want hij heeft een afspraak met Kok. Hij is verbaasd dat de afspraak doorgaat want Nelson Mandela is op bezoek in Nederland. Misschien dat naar aanleiding van mijn verhoor toch nog een aantal zaken doorgesproken moeten worden? Volgens Jacques heeft Kok een beetje dom geantwoord in zijn verhoor: 'Hij kan het toch niet allemaal vergeten zijn?'

De laatste dag van de verhoren is begonnen. Bij het verhoor van Jorritsma barst ik in lachen uit. **Vier punten** kloppen niet. Onbegrijpelijk dat ze dat niet kan verklaren. Het gevoel overvalt me dat mensen in die positie zó hun straatje proberen schoon te vegen. Het politieke systeem permitteert geen correcties van fouten achteraf; er is geen zelfreinigend vermogen. En daarom wordt de top altijd afgedekt. Daarnaast staat de huidige inspanning van de bewindspersonen om hun eigen positie te verdedigen in geen verhouding tot hun inspanningen in de afgelopen zes en half jaar op het Bijlmerdossier.

Eigenlijk is Borst nog wel het eerlijkst in haar verhoor.

's Middags belt Jacques Wallage na zijn bezoek aan Kok. Het was een open gesprek geweest waarbij Jacques ook zijn gevoelens over het verhoor kwijt kon. Kok klampt zich vast aan zijn laatste zin. 'Daar heeft hij wel gelijk in maar de rest blijft wel

staan,' zegt Jacques. Kok ziet het hele kabinet vallen over deze enquête; iedereen weg of allemaal blijven.

Voor het interview met Paul Witteman ga ik 's avonds naar Amsterdam. Terwijl ik zit te eten in het B&W café belt Frits Castricum. Hij heeft Maij-Weggen gesproken. Of ik haar terug kan bellen. Ze is bang dat ik het op haar gemunt heb met de opmerkingen over Theo Luiks, de voormalig plaatsvervangend directeur Rijksverkeersinspectie. Ik bel haar op en spreek af om later terug te bellen. Zo te horen zit ze er behoorlijk doorheen. Ik probeer Ferry Mingelen te bereiken om zijn visie te horen op de verhoren van vandaag maar hij is niet bereikbaar.

Tijdens het gesprek stelt Paul vragen over mijn woordvoerderschap, wil hij kwalificaties weten over de verschillende ministers en vraagt hij hoe ik het al die jaren heb vol kunnen houden. Ik schiet vol. Na een paar slokken water gaat het wel weer maar het brok in mijn keel wil niet meer weg. Het zit me niet lekker dat ik emotioneel werd; daar heeft niemand wat aan en zeker niet na wat er met Maij-Weggen is gebeurd. In de auto terug naar Den Haag zit mijn voicemail helemaal vol met allerlei reacties. Eerst bel ik Hanja Maij-Weggen op. We praten over Theo Luiks. Zij wist van niets en hij zou het haar zeker verteld hebben. Hij was een zeer integere man. Ook praten we over haar volschieten tijdens het verhoor. Veel mensen denken dat ze het speelde. Ik denk van niet. Ze is koel aan de buitenkant maar van binnen veel gevoeliger dan mensen denken.

Bij thuiskomst spreek ik Ad Melkert over de telefoon. Hij heeft het interview met Witteman niet gezien. Ik meld hem mijn twijfels over de verhoren van Kok en Jorritsma en over hoe het aan de top in Nederland werkt. Hij wil meteen een afspraak maken voor morgen om hierover te praten. Maar zaterdag vier ik de verjaardag van mijn jongste dochter Lieke.

Zaterdag 13 maart 1999

Thuis gebleven en gewinkeld. Veel bemoedigende woorden van mensen uit de buurt. Open huis bij de PvdA-fractie voor nieuwe leden.



Zondagavond 14 maart 1999

Een stafmedewerker van de ECB belt met een aantal vragen over het verhoor van Kok. Wat heb ik in de voorgaande jaren met Wallage besproken? Wat is daarvan kortgesloten met de minister-president?

Ook Melkert belt. Hij heeft twee punten. Ten eerste heeft hij Kok gesproken en doet een voorstel om met zijn drieën te gaan praten. En, ten tweede, wil hij een gesprek over mijn woordvoerderschap.

Maandag 15 maart 1999

Lieke is vandaag echt jarig en gaat nu naar de basisschool. De stroom met brieven en aanmoedigingen blijft binnenkomen. Ik bel Wallage om hem in te lichten over mijn gesprek met de stafmedewerker over Kok. Marijke van Hees, de nieuwe voorzitter van de partij, belt. Zij zal mij steunen in mijn woordvoerderschap.

Dinsdag 16 maart 1999

VC Financiën.

In de ochtend heb ik een interview op radio 1, bij 'Dingen die gebeuren' van de KRO in de studio in Den Haag. We praten over de goede voorbereiding van de ministers op hun verhoren en hoeveel tijd daarin werd gestoken. 'In de jaren daarvoor was het een zegen geweest. Al was het maar een kwart of een tiende geweest,' antwoord ik. Ook hebben we het over mijn contacten met Wallage en zijn contacten met Kok. Heeft Wallage aan Kok gevraagd om de regie in handen te nemen, is de vraag? Ik heb het daar wel met collega Wallage over gehad. U moet collega Wallage maar vragen wat hij er verder mee heeft gedaan,' antwoord ik.

Op weg naar de fractievergadering kom ik Rob Oudkerk tegen. Hij zegt geschrokken te zijn van het verhoor van de minister-president. Daarnaast deelt hij mee dat Jorritsma op vier punten heeft gelogen. Tijdens de fractie spreek ik Sharon Dijkzma aan over het feit dat zij als groepsvoorzitter Ruimtelijk Beleid mij nooit iets heeft gemeld over een discussie met betrekking tot mijn woordvoerderschap op de Bijlmerenquête. Zij zegt dat ik dit zo niet moet zien; er zijn nu eenmaal mensen die

over dit onderwerp willen praten. Onderweg in de gangen van Koloniën krijg ik veel complimenten van de pers en van een enkele collega.

Tijdens een plenaire vergadering spreek ik Tom de Graaf in het Kamerrestaurant. Hij vertelt me dat in het Torentje over de Bijlmerenquête is gesproken. Hij is van plan om dit door te geven aan de enquêtecommissie. Ik geef deze informatie weer door aan Ad. Over wat we zondagavond hadden afgesproken zegt Ad dat het gesprek met zijn drieën niet door kan gaan. 'Bel Kok zelf maar'. Het lijkt hem een goed idee om Adri Duijvestein te vragen om mij te begeleiden met het woordvoerderschap. Voor mij is dit onbespreekbaar. 'Mariëtte Hamer, Jan van Zijl of anders Gerritjan van Oven?' antwoord ik. Maar dit vindt Ad weer onbespreekbaar. Na het gesprek met Ad probeer ik Kok te bellen. Zijn secretaresse zegt dat hij niet aanwezig is en belooft me later terug te laten bellen. Na een aantal telefoontjes loop ik even bij Dick de Cloe langs. Hij vindt dat ik een beetje timide overkwam in de fractie. Daar heeft hij wel gelijk in. Alle strubbelingen over het woordvoerderschap en de verhoren raken me behoorlijk.

Woensdag 17 maart 1999

Ferry Mingelen belt me om een afspraak te maken. Hij wil even bijpraten. Bram Schilham van het (Tros) Radio 1 Journaal belt met de mededeling dat hij Wallage heeft gesproken. Of ik nog wil reageren. Ik blijf bij wat ik gisteren in het interview heb gezegd. Ook Joost Oranje belt met dezelfde opmerking. Voor hem geldt hetzelfde antwoord.

Donderdag 18 maart 1999

#### **Agenda Ineke**

Een groot artikel, met dito foto van mij, staat in het Rotterdams Dagblad. Dit is het interview met Koos van Wees van de GPD-bladen van een week geleden. Hij komt met de kop 'Critici komen aan mijn integriteit, daar word ik heel emotioneel van.' Het artikel geeft een goed overzicht hoe ik de afgelopen jaren heb moeten vechten en hoe ik tegen de afgelopen verhoren aan kijk. Ook in HP/De Tijd staat een artikel over mij,



geschreven door Frits Bloemendaal. Hij gebruikt de kop 'Ludlum's finest hour'.

'Zonder Rob van Gijzel was de Bijlmerenquête er nooit gekomen. Hoewel hij voor 'Ludlum' en 'Bijlmerboy' werd uitgemaakt, bleef hij doorspitten en hield hij het onderwerp op de agenda. Het liefst zou hij het eindrapport zelf schrijven.' Dit laatste heb ik juist nooit gewild, ondanks dat mijn chronologisch overzicht al een flink deel omvat. Het gaat er om dat een onafhankelijke commissie de zaak uitzoekt, inclusief de rol van de Tweede Kamer en mijn rol.

Om 13.00 uur heb ik een gesprek met Melkert. We praten over het vormen van een voorbereidingsgroepje voor de Bijlmerenquête, waarin Dijkzma, Van Oven, Melkert en ik plaats zullen nemen. We praten wat over de inhoud van de enquête en komen op de volgende speerpunten: Justitie blijft teveel buiten schot, problemen met Volksgezondheid en de rol van Verkeer en Waterstaat. Ad wil een snelle procedure maar volgens mij is dat niet mogelijk. Wat betreft de politieke consequenties schat ik in dat Kok een positie zal innemen van 'iedereen of niemand'. Ad antwoordt: 'Daar haal ik Kok wel vanaf.' Ook meld ik dat we wel eerlijk moeten blijven ten opzichte van de Israëliërs. Wij hebben immers tot voorkort nooit officieel gevraagd om de vrachtdocumenten.

Wim Kok belt mij 's middags terug. Ik zeg hem dat ik vind dat hij van zijn verdediging een aanval heeft gemaakt richting mijn persoon. Hij zegt dat dit niet het geval is. Daarop vraag ik om een transcript van het verhoor. 'Heb je het dan niet gevolgd?' vraagt Wim. 'Jawel Wim, ik heb alles gezien en *was not amused*,' antwoord ik. Hiermee komt het gesprek snel tot een einde. Wel meld ik hem nog van het gesprek met De Graaf.

's Avonds, na een ouderavond op school bij Mindel, belt een stafmedewerker van de ECB. Deze vertelt dat tijdens het verhoor van Jorritsma briefjes van de staf naar de commissieleden gingen met 'klopt niet' en 'ze liegt.'

Vrijdag 19 maart 1999

De tekst van het verhoor van Kok komt binnen. Wat ik lees is precies wat ik dacht. Via via hoor ik dat Kok een brief heeft gestuurd naar de fractievoorzitters met daarin zijn interpretatie van het verhoor.

Zondag 21 maart 1999

Het regent. Ik loop met Irene en de kinderen over de pier van Scheveningen. Mensen spreken me aan en zeggen dat ze de verhoren van de ministers erg droevig vonden. Thuis gekomen belt Wallage. De enquêtecommissie heeft hem gevraagd om met een gedetailleerde schriftelijke verklaring te komen over het verhoor van Kok.

Maandag 22 maart 1999

Thuis gewerkt. Jacques Wallage reageert samen met Gerrit Jan Wolffensperger in Den Haag Vandaag op de uitspraken van Kok tijdens zijn verhoor. Wallage verklaart 'Wat Kok zei verbaasde mij. Er is regelmatig op het Torentje over de Bijlmer gesproken, maar er is nooit collectief om actie gevraagd.' Na Den Haag Vandaag belt Dick de Cloe op om een beetje bij te kletsen. Tot in de late uurtjes heb ik met Irene zitten praten.

Dinsdag 23 maart 1999

Ik meld me ziek. Het is me allemaal een beetje teveel geworden. Fysiek is het een combinatie van migraine en een zware verkoudheid; zware hoestbuien en voortdurende koppijn. Het Presidium van de Tweede Kamer besluit, op verzoek van de enquêtecommissie, tot uitstel van het rapport tot 22 april.

Woensdag 24 maart 1999

Tijdens het wakker worden hoor ik een bericht over Wallage op de radio. Dit slaat dood, dit zet niet meer door denk ik. Het Algemeen Dagblad is snoeihard over het politieke spelletje; als ze het zo doen dan hebben we echt problemen. Joost Oranje belt op en zegt dat Jacques onbetrouwbaar is. 'Hij zit wel in Den Haag Vandaag maar wil niets tegen mij zeggen.' aldus Joost. 'Van den Doel speelt het keihard in de



enquêtecommissie.' Volgens hem beweert Van den Doel dat de commissie niets heeft.

Hij vraagt hoe het met mij zit. Ga ik voet bij stuk houden? Ik voel me de hele dag zwaar beroerd en lig voornamelijk in bed.

Donderdag 25 maart 1999

Een afspraak met Dick de Cloe zeg ik af maar ik bel hem nog wel even. Mijn broer Jan is opgenomen in het ziekenhuis. Problemen met zijn hart. Ik krijg te horen dat Duijvestein met een paar anderen in het fractiebestuur gepleit heeft voor mijn woordvoerderschap. De discussie over het woordvoerderschap gaat in kleine kring verder.

Vrijdag 26 maart 1999

Interview met Pro. Naar de dokter en het ziekenhuis geweest voor een check-up. Boodschappen gedaan.

Zaterdag 27 maart 1999

Met vrienden doorgebracht.

Zondag 28 maart 1999

Jacques Wallage heeft een aantal data nodig voor zijn verklaring aan de enquêtecommissie. In de loop van de dag zoek ik deze op en fax ze naar hem. Hij vertelt dat hij de verklaring eerst zal voorleggen aan Ad.

Maandag 29 maart 1999

Coby van den Eendenburg, de secretaresse van Melkert, en Gerdi Verbeet, de rechterhand van Ad, bellen me met de mededeling dat Ad me wil spreken. Hij belt me 's avonds op de mobiele. Het is een lang gesprek. Ik zeg hem dat ik het vechten voor het woordvoerderschap moe ben. Ik heb al genoeg gedonder gehad met de Bijlmerramp, Schiphol en marktwerking in het openbaar vervoer. In de middag lees

ik een stuk uit een boek over Buddha. Joost Oranje belt met de mededeling dat Van den Doel nog steeds dwarsligt.

Dinsdag 30 maart 1999

Ondanks dat ik wel wil ga ik toch maar niet werken. Om 09.30 uur bel ik Ad om te vertellen dat ik niet kom. Het is me allemaal even teveel. Ik snap niet waarom mijn woordvoerderschap ter discussie staat terwijl de andere fracties wel hun gewone woordvoerders houden. Collega's melden dat ze trots op me zijn, terwijl ik zes jaar lang alleen heb moeten knokken. Nu zit iedereen er in een keer bovenop. Ik vraag Ad of we volgende week een gesprek kunnen hebben over de inhoud en de strategie met betrekking tot de enquête. Ik ben fysiek en mentaal moe. En voor het eerst als PvdA-kamerlid heb ik last van loyaliteitsproblemen. Ad zegt het te begrijpen. Het gesprek gaat verder over **vliegveld Eindhoven**.

Na Ad bel ik Ineke Polderman op om te zeggen dat ik niet kom. Ook de Vaste Kamercommissie Financiën bel ik af. De staf van de ECB belt me om te vragen hoe het zat met de wetswijziging in 1992 en de positie van Van Vollenhoven hierbij. Ook weer met Dick de Cloe bijgepraat. Reitsma van het CDA belt mij in verband met de procedure van de enquête. Hij vindt dat we veel meer tijd nodig hebben voor de behandeling van het rapport.

's Avonds belt Rob Oudkerk. Hij heeft van Melkert gehoord dat ik er doorheen zat vanwege de verhoren van 'Borst en Jorritsma'. Ik merkte tijdens je verhoor dat je brak', zegt Rob. 'Hoe heb je het al die jaren volgehouden?' Het is een vrij persoonlijk gesprek. Hij meldt dat Van den Doel een nieuwe '**Keur**' is. Ook zegt hij dat het een historische enquête is.

Woensdag 31 maart 1999

De staf van de ECB belt wederom. Ze willen een brief van mij over de verhoren van Borst, Jorritsma en Kok. Bij Jorritsma gaat het om de vier bekende punten. Bij Borst om de rol van de GG&GD. De punten van Kok komen verder niet ter sprake. Ik zeg dat ik hier niet aan meewerk. Wat ik wel meld is dat ze de computer van het **journaal**



van de rijkspolitie dienst Luchtvaart maar eens na moeten gaan. De stafmedewerker antwoordt dat de recherche een groot probleem is maar dat ze zullen proberen om dit na te gaan. Na dit gesprek ben ik naar Eindhoven gegaan. Op bezoek bij mijn broer in het ziekenhuis en bij mijn zwager.

Daniëlle Cardozo, oud-voorlichtster van de fractie, belt. Een leuk gesprek.

Vroeger heeft zij mij vaak bijgestaan bij allerlei problemen. Ze zegt dat de verklaring van Jacques Kok een aardige tik kan opleveren. Later heb ik Jacques aan de lijn. Hij heeft zijn brief aangepast. In globale termen is hij het eens met de tekst van Kok.

Jaap Jelle Feenstra komt later op de avond langs. We zitten in de tuin en later binnen nog lang te kletsen.

Donderdag 1 april 1999

Ineke Polderman belt. De steunbetuigingen blijven binnenstromen. Ze vraagt hoe het met me gaat en wanneer ik weer aan het werk ga. Vandaag werkt ze 20 jaar bij de PvdA-fractie.

Pasen met familie en vrienden doorgebracht op kasteel Schaloen in Limburg.

Maandag 5 april 1999 tweede paasdag

Jeroen **Plettenberg** staat op mijn antwoordapparaat. Wanneer ik hem terugbel vertelt hij dat hij een verhoor heeft gehad bij de recherche, zaterdag van tien uur 's ochtends tot twaalf uur 's nachts. In het kader waarvan dit verhoor heeft plaatsgevonden kan hij me niet vertellen. Ik raad hem aan om Theo Meijer te bellen.

pm; komt dit later nog terug? Uitbreiden?

Dinsdag 6 april 1999

Terug in de Kamer zie ik een besluitenlijst van het fractiebestuur. Het debat met de enquêtecommissie en het debat met de regering vinden in dezelfde week plaats. Dit lijkt mij geen goed idee. Geïnteresseerd naar mijn positie binnen de fractie belt Joost

Oranje mij. Vertrouwelijk meld ik hem dat als ze mijn woordvoederschap afnemen dat ik in 10 minuten weg ben. 'Dan moet je wel een interview in het NRC geven,' zegt Joost.

De telefoon gaat. 'Hallo, met Rob.' 'Hoi Rob, was het laat geworden?' 'Sorry Milja, je spreekt met andere Rob!' Het is Milja de Zwart van de Volkskrant. Ze legt me drie scenario's voor:

1. *Damage reduction*; Borst en Jorritsma weg als groot offer, Van Boxtel naar VWS (dit lost ook meteen de verhouding Peper en Van Boxtel op), Remkes naar EZ, Van Boxtel en Korthals vice-premiers. Probleem is dat Borst wel weg wil maar Jorritsma niet. Kan Kok aanblijven?
2. Het kabinet stapt op; 'Daar heeft niemand baat bij,' zegt ze. Ik merk op dat ze dan buiten de waard rekent.
3. Aanval op de commissie en de kwaliteit van het rapport; zou de voorkeur hebben van de top van de VVD en de PvdA, overleg zou al plaatsgevonden hebben; woordvoederschap van Van Gijzel past niet in dit scenario; Melkert zou al via de afdeling voorlichting hebben laten doorschemeren dat Van Gijzel weg zou moeten. Dit lijkt mij geen houdbaar scenario.

's Avonds vertel ik Irene dat ze zich alvast mentaal moet voorbereiden op mogelijkheid dat ik morgen geen lid meer ben van de PvdA-fractie. Ze antwoordt dat ik dat niet kan maken, dan laat ik de mensen in de steek.

Woensdag 7 april 1999

Met de drie scenario's in mijn hoofd bel ik Oudkerk om te weten wat hij ervan vindt. Rob bevestigt het overleg tussen de top van de VVD en PvdA, met als uitgangspunt om het rapport te laten vallen. Adri Duijvestein wil met me praten omdat hij het niets eens is met de discussie over mijn woordvoederschap. We spreken af voor later. Met Mariëtte Hamer, collega en vice-voorzitter van de PvdA, bespreek ik de drie scenario's. Zij had al een vermoeden dat dit speelde. In de wandelgangen kom ik Milja de Zwart tegen. Uit betrouwbare bron heeft ze vernomen dat ik geen woordvoerder zal zijn. 'Scenario drie is serieus,' vertelt ze. Ze heeft al aan Van Oven